

Nr 201.

Av herr Öhman, angående begränsning av gifta kvinnors innehav av statstjänst och allmänt uppdrag.

Uti en inom andra kammaren under 1925 års riksdag väckt motion, nr 229, hemställde herr Lindberg, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån en begränsning av gift kvinnas rätt att innehava statstjänst och allmänt uppdrag måtte, för tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors berättigade anspråk på arbetsutkomst, kunna äga rum, och att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Motionären erinrade bl. a. om, att enigheten om gift kvinnas likställighet med män och ogifta kvinnor varit mycket stor såväl hos de sakkunniga, som sysslat med behörighetslagen, som också hos regering och riksdag, ehuru väl det kunde sägas, "att den intagna ståndpunkten icke är lycklig". Vidare hänvisades i motionen till den omfattande arbetslöshet bland personer, som genom sin utbildning voro fullt kvalificerade för statstjänst av olika grader, och motionären anförde, för att fästa uppmärksamheten på detta orättfärdiga system, följande: "Samtidigt med att en betydande arbetslöshet således råder bland dem, som under stora ekonomiska uppoffringar skapat sig kvalifikationer, vilka göra dem dugliga till stats- och allmänna tjänster av skilda slag, sker inom den kår, som redan innehar dylika tjänster, i mycket stor omfattning s. k. 'ingiften', varigenom två tjänster av ifrågavarande slag förenas på en och samma familj genom man och hustru. Då lönerna äro så tillmätta, att på desamma skall kunna försörjas en familj, erhålla alltså dessa familjer en löneinkomst från det allmänna, tillräcklig för två familjers försörjning."

Motionen hänvisades till första lagutskottet, som i sitt utlåtande, nr 9, hemställde, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet hänvisade i sin motivering till vad de år 1919 tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om beredande av utsträckt behörighet för kvinnor att vinna tillträde till civil statstjänst yttrade i sitt den 27 december 1920 avgivna betänkande om gift kvinnas behörighet att innehava sådan tjänst. De sakkunniga bade nämligen därvid också ägnat frågan om särskilda un-

dantagsbestämmelser för gifta kvinnliga befattningshavare sin uppmärksamhet. De sakkunniga framhöllo därvid bland annat följande.

”Såsom en allmän anmärkning mot undantagsbestämmelser av ifrågavarande art hade redan tidigare gjorts gällande, att genom dem motverkades ett viktigt samhällsintresse, som det eljest ansetts vara för staten angeläget att i möjligaste mån söka befordra. Sålunda hade framhållits, att en direkt premiering från statens sida av det ogifta ståndet sväriligen kunde försvaras, särskilt i en tid, då äktenskapsfrekvensen och nativitetens avtagande vore ägnat att framkalla allvarliga och alltjämt ökade bekymmer. I samband härmed hade erinrats, att bestämmelser av detta slag kunde icke blott verka till avhållande från äktenskap utan även inbjuda till undvikande av moderskap inom äktenskapet. Härvid torde jämväl böra beaktas det kända förhållandet, att en kvinna, som vore hustru eller moder, sällan utan tvingande skäl sökte självständig förvärvsverksamhet. I flertalet fall, då detta skedde, utgjorde otvivelaktigt möjligheten för henne att bereda sin egen inkomst en av förutsättningarna för äktenskapets ingående eller hemmets upprätthållande; förhindrade man hennes inträde eller kvarstående i statstjänsten, dreve man henne därför som oftast att uppsöka en annan arbetsmarknad. För de olika bestämmelser, som i detta hänseende förekommit eller ännu gällde i vårt land, vore gemensamt, att med dem avsetts endast det i laga form ingångna äktenskapet, under det att föreskrifterna icke träffade dem, som utan att vara lagligt gifta levde under äktenskapliga förhållanden. På grund av det schematiska drag, som kännetecknade dem, medgäve de slutligen icke i önskvärd mån hänsyn till individuella förhållanden.”

De farhågor, som de sakkunniga här förutsett, ha säkerligen ej samma betydelse nu som då. Behörighetslagen har varit i tillämpning ett halvår och redan hunnit visa, att de gifta kvinnorna i statstjänst i mycket stor utsträckning och mycket gärna söka självständig förvärvsverksamhet. En premiering av det gifta ståndet har den nya lagen skapat; en premiering, som för staten blir rätt så dyrbar. De sakkunniga ville icke vara med om att för det ogifta ståndet skapa en sådan premiering.

Med de principer, särskilt för de affärsdrivande verken, som staten med allt större styrka år efter år söker hävda, utgår man ifrån, att arbetskraften skall till fulla utnyttjas. Dessa principer äro fullt riktiga och vinna säkerligen allmän anslutning. Det gäller då att också använda sig av fullt arbetsduglig arbetskraft. Hur te sig då behörighetslagens verkningar inom de affärsdrivande verken? Jo, en hel del gifta kvinnor ha där ordinarie anställning och kunna icke prestera den arbetsduglighet, som är nödvändig i ett affärsdrivande verk. Därtill kommer, att i de allra flesta fall deras män också hava anställning i samma verk, oftast i rätt hög löneställning. Något absolut ekonomiskt nödläge föreligger sålunda ej för dem att gå ut i förvärvsverksamhet.

För att belysa vad jag här dristat mig påstå, skall jag anföra några exempel, tagna från postverkets Stockholmsdistrikt.

En postexpeditör, 50 år gammal, anställd i kassatjänst och ordinarie sedan 1904, har under åren 1921—1925 varit tjänstledig inalles 645 dagar eller i procent av 5-årsperioden 35 %. Hennes man är postassistent i 15:e löneklassen. Makarna äro barnlösa.

En dito, 40 år gammal, också i kassatjänst, ordinarie sedan 1909 och gift med en förste kontrollör i 24:e löneklassen, har varit ledig 471 dagar eller 26 % av 5-årsperioden. Makarna ha ett barn.

Ett kontorsbiträde, sysselsatt med enklare göromål, 42 år gammal och ordinarie sedan 1920, har varit ledig 863 dagar eller 47,5 % av 5-årsperioden. Gift med en advokat. Makarna ha två barn.

Exemplen kunna mångfaldigas.

Enligt avlöningsreglementets för kommunikationsverken bestämmelser åttujuter gift kvinna C-avdrag under 3 månader för ledighet under havandeskap.

Detta kan bliva rätt så kostsamt för vederbörande verk.

Jag kan här peka på ett postkontor, som hade två kvinnliga tjänstemän, som under förlidet år togo ledigt för havandeskap och vilka åtnjöto under denna ledighetstid ungefär 500 kronor vardera. Därtill kom, att när den ena av dem återinträdde i tjänstgöring, tvingade hon sig till en särskild tjänstgöring och drev undan en gammal manlig kollega från den plats, som han innehade. Hennes svaghetstillstånd och barnets skötsel och vård krävde detta. Tilläggas bör, att inga som helst ömmande omständigheter förelågo, som drevo denna kvinna att omedelbart efter barnets födelse gå tillbaka till tjänsten. Mannen var anställd i postverket, och den ekonomiska ställningen var god.

Arbetslösheten är fortfarande mycket stor, och stora skaror av unga människor, väl utbildade, ha efter slutad utbildning ännu icke fått möjligheter att komma ut i förvärsarbete. Stor oro råder i ett oändligt antal hem över, huru det skall gå med det uppväxande släktet. Hur skall jag få något arbete åt min son eller dotter, är en fråga, som ofta möter i det dagliga livet. Och icke så sällan ställes också den uppmaningen: "Tag bort alla gifta kvinnor, som nu finnas i det allmännas tjänst och som genom sina män ha sin försörjning!"

I vidaste kretsar av vårt land skulle en förändring härutinnan hälsas med stor tillfredsställelse. Kravet på en utredning kommer att växa, och då arbetslösheten sedan föregående riksdag icke förminskats, bör en förutsättningslös utredning kunna anses påkallad.

På grund av vad jag här anfört, hemställer jag,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån åtgärder kunna vidtagas i

syfte att begränsa gifta kvinnors innehav av statstjänst och allmänt uppdrag, för bättre tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors möjligheter att erhålla arbetsutkomst, och att Kungl. Maj:t därefter utfärdar de bestämmelser eller för riksdagen framlägger de förslag, som av utredningen kunna föränledas.

Stockholm den 22 januari 1926.

Viktor Öhman.
